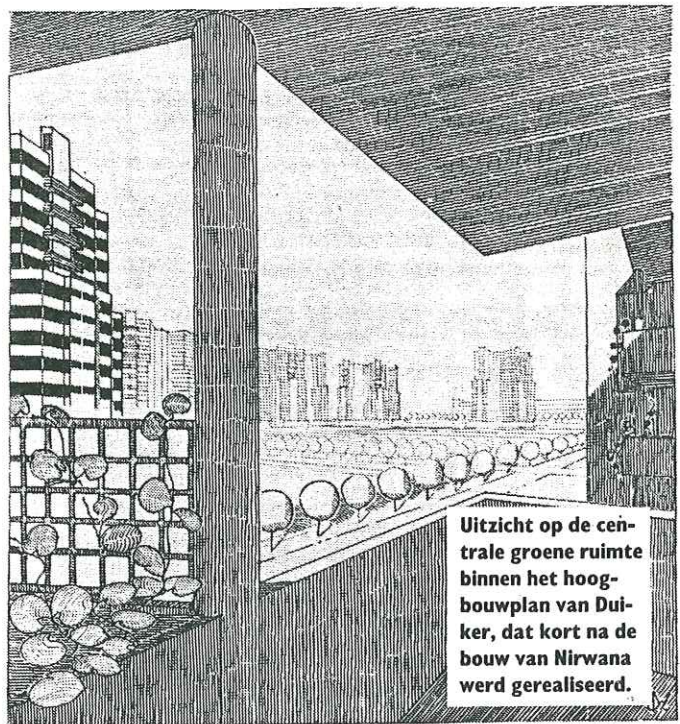
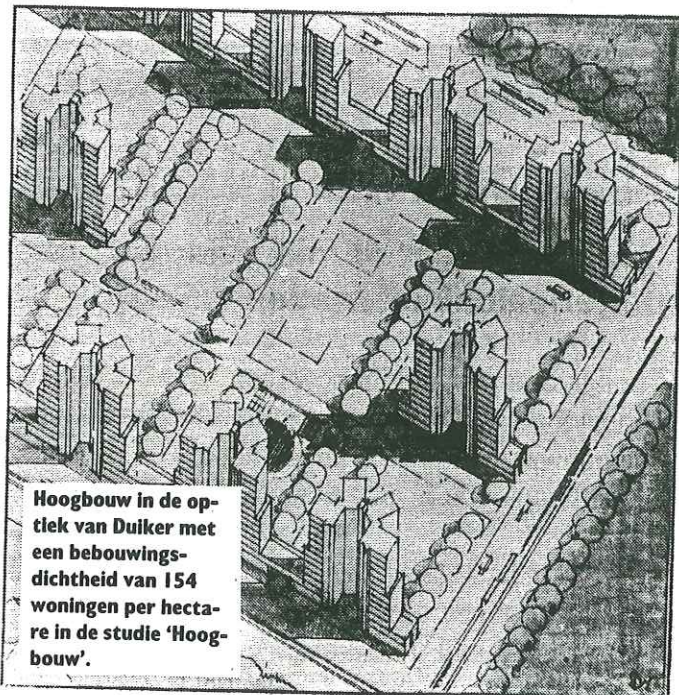

Ingrijpende gevelrestauratie Nirwanaflat zonder architect

Uitzicht op de centrale groene ruimte binnen het hoogbouwplan van Duiker, dat kort na de bouw van Nirwana werd gerealiseerd.

Hoogbouw in de optiek van Duiker met een bebouwingsdichtheid van 154 woningen per hectare in de studie 'Hoogbouw'.

En van de bekendere jonge monumenten in ons land, zeker binnen de sector woningbouw, vormt de Nirwanaflat van Jan Duiker en Gerben Wiebenga in Den Haag. De woontoren van zeven verdiepingen op een onderhuis kwam in 1933 gereed en heeft zowel een skelet als gevels van beton. Het vormde de aanzet tot een aantal torens, maar bleef uiteindelijk toch een eenling die ook lager werd dan was ontworpen. Schakel en Schrale BV werkt nu aan een ingrijpende restauratie van de gevels met nieuwe kozijnen en buitenisolatie. Ook de werktekeningen maakte de aannemingsmaatschappij zelf bij gebrek aan een architect...

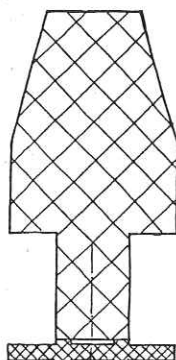
Restauratie

Door Wim van Heuvel

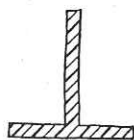
Architect Jan Duiker geniet vooral bekendheid om zijn voormalige sanatorium Zonnestraal in Hilversum en de openluchtschool aan de Cliostraat in Amsterdam. Het zijn internationale voorbeelden van het Nieuwe Bouwen die als Europese hoogtepunten worden beschouwd. Daarnaast komen werken van Duiker voor zoals de technische school in Scheveningen en het voormalige hotel Gooiland in Hilversum, dat onlangs voor een deel werd gerestaureerd, onder meer met geld afkomstig van de verkochte Mondriaan. De Nirwanaflat neemt daartussen een plaats in die dicht bij de fameuze ontwerpen van Zonnestraal en de openluchtschool staat.

Hoogbouw

De achtergronden die tot de bouw van de Nirwanaflat hebben geleid vindt men terug in de boeken over zowel Duiker als Wiebenga. In 1930 schreef Duiker het boekje 'Hoogbouw' (de herdruk ligt nu bij De Slegte, evenals het boek over Wiebenga) en geeft veel achtergrondinformatie over de Nieuwe Bouwers en de passie voor hoogbouw, toegespitst op sociale woningbouw. Duiker presenteerde zelfs een nieuw ontwerp waarin blokken van elf woonlagen straalsgewijs rond de ontsluiting liggen, waardoor de woningen beter op de zon zijn georiënteerd dan de visionaire woontorens van Le Corbusier uit die

Links het nieuwe profiel van de raamstijl die plaatselijk een T-profiel (r.) tussen de bovendorpel en kalven vervangt én de draaiende stalen ramen in de oorspronkelijke houten pulen.

tijd met een kruisvormige plattegrond (die ook in het boekje staan!). Uitvoerig wordt stil gestaan bij de bouwmethode, de kosten en het materiaalgebruik voor de torens, waarmee inmiddels in de Nirwanaflat ervaring was opgedaan.

Die Nirwanaflat was overigens typerend voor de Haagse woningvraag met een tamelijk royale plattegrond en een restaurant om buiten de deur te eten, maar binnen het eigen woongebouw.

De constructie bestond uit een betonskelet voor kolommen, balken en vloeren. Maar naast deze draagconstructie was ook de gevel geheel uitgevoerd in beton met borstweringen, ver overstekende balkons én dakrand, enzovoorts. De houten kozijnen werden bij de bouw van Nirwana opgenomen in de betonbekisting, waarbij ook de waterslagen onder de kozijnen in beton werden uitgevoerd.

Naar hedendaagse maatstaven schiet de thermische isolatie van zo'n gevel, ondanks de klamp van licht metselwerk aan de binnenzijde, hopeloos tekort. De kozijnen zijn aan vernieuwing toe en worden meteen op dubbele beglazing gedetailleerd. Dat houdt in dat slanke staalprofielen van T-staal als tussenstijlen vervangen worden door hout. De draairamen van staal in de houten kozijnen verdwijnen geheel en worden vervangen door twee dik-

kere middenstijlen van hout en vast glas... Nieuwe klepramen opgenomen in de loggia-achtige balkons compenseren vervallen draairamen en zullen op die plaats weinig opvallen. Ook zijn suskasten noodzakelijk op deze locatie aan twee kruisende hoofdweegen, waarvoor plaatselijk een wezensvreemd inbouwelement nodig is. De detaillering wordt verder zoveel mogelijk zichtbaar gelijk gehouden, en de kozijnen worden met KOMO-keur geleverd.

Een andere uitvoeringsmoeilijkheid vormen de waterslagen onder de kozijnen, die kennelijk al eerder problemen opleverden omdat er uiteenlopende uitvoeringen van in de gevels voorkomen. Omdat ze bij het wegnemen van de -ingestorte- kozijnen nogal wat moeilijkheden opleverden, worden nu keurig geprefabriceerde raamdorpels onder de kozijnen opgenomen met soms zeer verrassende omvang, haakse hoeken en dergelijke. Daarmee werd het ook mogelijk de detaillering aan te passen aan de buitenisolatie van kunststofschuim die wordt toegepast.

Krappe beurs

Het wonen in een monument heeft de bekoorlijkheden van een de behoudenswaardige en dus kennelijk interessante architectuur. Het onderhoud brengt wel een

hogere inzet met zich mee: adeldom schept verplichtingen.

Toch is het merkwaardig dat wel door de woningeigenaren aanvankelijk alleen maar een bouwadviseur is gekozen voor bouwfysische problemen van de betongevel, maar geen architect. Ook toen de problematiek zich in jarenlange discussies verbreedde, bleef een architect buiten

beeld. Derhalve kreeg de aannemer extra werk mee naar huis. Het bureau Monumentenzorg van Den Haag 'verdriet' deze gang van zaken, 'al heeft men er wel vertrouwen in'. De welstand heeft zijn lid Rainer Bullhorst aangewezen als coördinerend welstandslid, die de vinger aan de pols tracht te houden en incidenteel een kozijn-detail bijstaaft. Bullhorst woont bovendien iedere bouw- en werkvergadering bij, terwijl het bureau Monumentenzorg ook regelmatig aanzit bij de werkvergaderingen. Maar desondanks worden de tussenstijlen van T-staal vervangen: het worden tamelijk royaal gedimensioneerde exemplaren van hout met aan de buitenzijde een speciaal vervaardigde afdeklijst van aluminium. Daardoor is aan de buitenzijde de dikte van de T-flens benaderd, maar door de keuze voor hout is aan de binnenzijde een veel bredere stijl ontstaan. Bullhorst heeft de houten binnenstijl met de karakteristieke detaillering van de jaren vijftig wat taps naar binnen afgeschuind, maar dat blijft een lapmiddel. Een oplossing geheel in metaal zou op z'n minst de elegantie van het oorspronkelijke detail benaderd hebben, maar dit voorstel van Bullhorst werd als te duur verworpen.

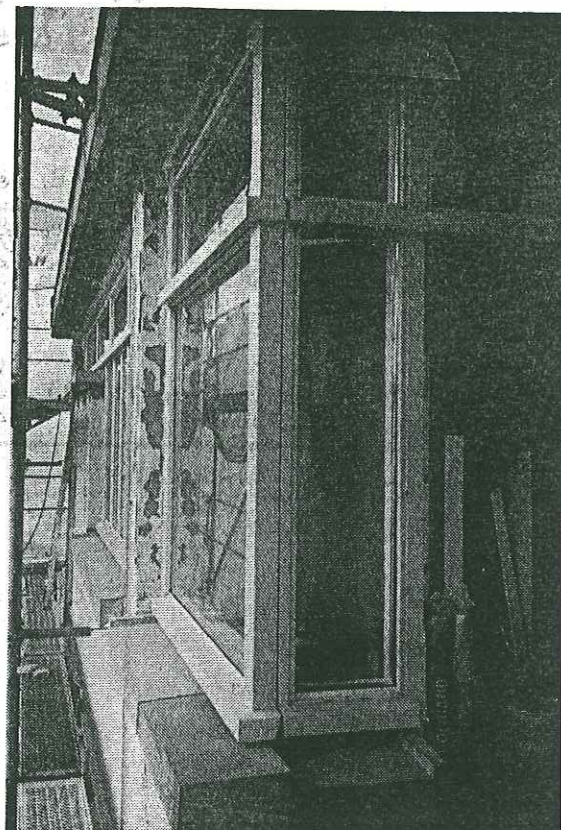
Hetzelfde geldt voor de draaiende raamvleugels van staal die in hout met vast glas voordeliger zijn, maar qua vormgeving eigenlijk niet zijn te vergelijken.

Wanneer men de zorg voor jonge monumenten serieus neemt, dan zijn dit nauwelijks monumentwaardige details, ondanks de goede wil en de lagere kosten. Geen traditioneel monument van gelijkwaardige kwaliteit – als die door monumentenzorg wordt erkend, hetzij plaatselijk of landelijk – zou zo'n ingrijpende wijziging in de kozijnen toelaten. Er staat tegenover, dat men gebruik heeft gemaakt van gelamineerd hout vanwege de royale oorspronkelijke houtafmetingen van de oude kozijnen.

Er is begrip voor op te brengen, dat de bewonerscommissie een goedkope restauratie zoekt. Deze restauratie wordt via het Haagse Bureau Monumentenzorg uit de landelijke pot voor monumentenzorg gesubsidieerd, maar daarnaast ook via VROM-isolatiesubsidies en met optredende verschillen vanwege de uiteenlopende categorieën bewoners als eigenaars en huurders, een bedrijf en dergelijke. Globaal komt het er op neer dat de helft van de kosten wordt gesubsidieerd.

Het is eenvoudig als criticus kanttekeningen bij deze restauratieprocedure te plaatsen. Een woordvoerder van het Bureau Monumentenzorg wees er dan ook op hoe fantastisch de Papaverhof van Jan Wils onlangs is gerealiseerd. Dat laatste is volkomen terecht, hoewel kritiek daar ook niet helemaal uitbleef. Maar de enorme verdienste van de restauratie van de Papaverhof was te danken aan de geweldige inzet van een architect. Te vrezen valt dat die bij Nirwana node ontbrak en dat daardoor straks toch minder respect voor deze renovatie zal ontstaan, waar restauratie op z'n plaats was. Bullhorst noemde het „schandalig” dat er bijvoorbeeld geen volwaardige geveltekeningen van de bestaande en de nieuwe toestand zijn gemaakt. Tenslotte is de vraag of men de bewoners deze beperkte gevelrenovatie aan heeft mogen doen. Deze mensen hebben volgens programmering slechts één week last van nieuwe ramen plaatsen waar wat folie het ergste vuil op een meter van de gevels houdt. Maar er valt gedurende de complete bouwperiode eigenlijk overdag niet in het blok te leven gezien de noodzakelijke sloopwerkzaamheden rond kozijnen en verdere werkzaamheden. Afgezien van de financiële lasten valt het soms niet mee om in een monument te wonen . . .

De nieuwe raamkozijnen met daaronder geprefabriceerde raamdorpelstenen van beton.

Nieuwe kozijnen met KO-MO-keur en houten middenstijlen die T-staal vervangen tussen de nog aan te brengen dubbele beglazing.

